

Tipy pro autory materiálů ke studiu

Červen 2023 • Monika Ambrožová

Anotace

V této metodice získáte inspiraci pro tvorbu studijních materiálů v souladu s didaktickými principy. Díky tomu bude vše, co napíšete, natočíte a nahrajete pro své studenty, v souladu se zásadami efektivního učení. Vytvoříte kvalitní materiály, ze kterých budou schopni plnohodnotně studovat i bez vaší stálé fyzické přítomnosti. Dokážete napsat srozumitelné, čtivé studijní texty a scénáře multimediálních výukových podkladů, které se stanou vaší prodlouženou rukou. Studenti budou mít stále pocit, že s nimi komunikujete a poskytujete jim dostatečnou podporu i v době, kdy studují bez přímého kontaktu s vámi.

Obsah

Studijní materiály = opora při studiu.....	3
Důraz na samostatnost a aktivitu studentů.....	3
Typy studijních opor.....	3
V čem jsou ještě studijní opory „jiné“?.....	4
 Rozdělte si aktivitu.....	7
Aktivita studenta.....	8
Aktivita učitele	8
 Počítejte s oslabenou pozorností.....	9
Tvořte menší porce	10
Držte se didaktických principů.....	11
 Vytvořte věrný model typického uživatele.....	14
Odrazte se od cíle.....	15
Uvádějte dobu ke studiu	15
Hlavně srozumitelně.....	17
Jen to, co je užitečné.....	18
Na konci záležití	18
Zjišťujte spokojenost.....	18
 Jak využít Moodle.....	21
Buďte osobní	21
Dejte jim slovo.....	22
Buďte aktuální	22
Pohrajte si s testy	22
Evaluuje.....	22
On-line diskuse	23
On-line seminář/webinář	24
Podcasty on-line	25
 Slovníček pojmů	26
Použité zdroje	28

Studijní materiály = opora při studiu

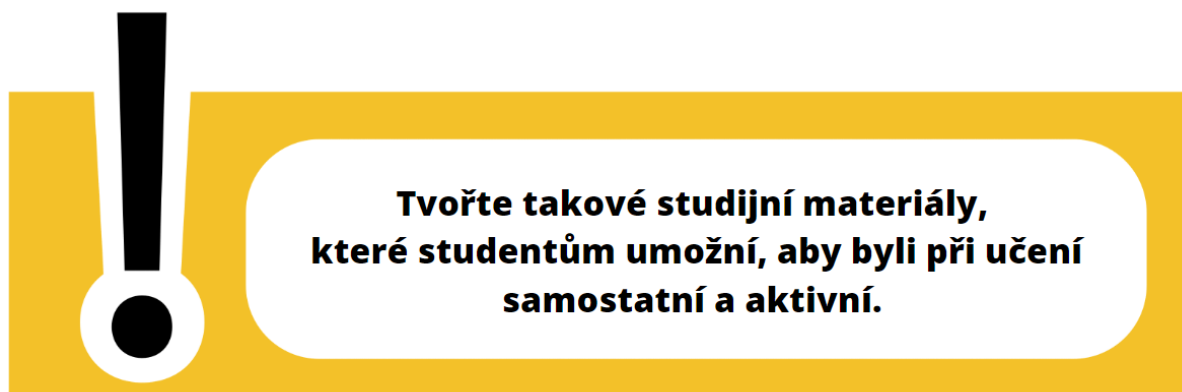
Distanční forma vzdělávání používá pro materiály ke studiu specifické označení „**studijní opory**“.¹ Je to proto, že veškeré studijní materiály jsou důsledně navrženy tak, aby byly zdrojem informací a současně fungovaly jako intenzivní **podpora učení** v podmínkách samostudia.

Důraz na samostatnost a aktivitu studentů

Když budete tvořit studijní oporu, myslete v každém okamžiku na to, že **ji píšete pro studenta, který vidí novou látku poprvé a snaží se ji naučit bez pomoci další osoby**. Předjímejte složité úseky učení a navrhňte takové zpracování informací, které studentům umožní, aby těmito obtížnými místy dokázali projít zcela samostatně.

Druhým výrazným rysem studijních opor je maximální důraz na **aktivitu studenta**. Čím víc se student do učení zapojí, tím víc si z něj odnese. Proto do studijních opor vkládejte aktivizační prvky, jako jsou příklady, kontrolní otázky, testy a cvičení. Dávejte je především tam, kde potřebujete, aby se student zastavil a důkladně si ověřil, že nové látky opravdu rozumí.

Myslete na různé úrovně znalostí a zájmu studentů o váš předmět. Nenechte se strhnout rozšířeným očekáváním o neochotě studentů učit se. Umožněte těm, kteří jsou do vašeho předmětu zapálení stejně jako vy, aby v materiálech našli vždy něco, co jejich zájem povzbudí. Tyto pasáže označte například titulkem „Pro zájemce“. Ujistěte studenty, že informace z bloku „Pro zájemce“, nebudou předmětem závěrečného zkoušení.

Typy studijních opor

ICT (informační a komunikační technologie např. MS Teams, LMS Moodle) otevřely učitelům dveře do světa **multimediálních studijních opor**.

Můžete vytvářet a se studenty snadno sdílet elektronické dokumenty, výuková videa, vkládat samostatné e-learningové lekce. Nahrávat videopřednášky a podcasty, díky

¹ (Všetulová, 2007)

kterým bude učení vašich studentů flexibilnější. Souběžně s prezenční výukou můžete vést asynchronní diskusní chaty, nebo ji přímo na místě prokládat on-line testy a on-line anketami, abyste získali rychlou zpětnou vazbu od všech přítomných studentů najednou.

Multimédia spojují text, obrázky, zvuk, animace a videa. Oslovují více smyslů najednou. Podporují zapamatelnost učiva. Vybízejí k aktivitě. Ale není multimédium jako multimédium. Záleží na tom, zda multimediální oporu tvoříme v souladu s metodikou distančního vzdělávání, která klade důraz na to, aby studijní opory byly sebeinstruktivní (motivující), strukturované (přehledné) a komunikativní (čtivé, poskytující zpětnou vazbu). Jednotlivé prvky se musí vzájemně doplňovat a netříštit pozornost studentů.

Obr. 1 Typy studijních opor

Přestože i ve vzdělávání dochází k obrovskému rozmachu technologií, mají tištěná skripta, knihy a učebnice i nadále významné postavení ve výbavě každého vysokoškolského studenta.

Tištěný studijní materiál vede studenty k hluboké (soustředěné) práci. Nesvádí k okamžitému scrolování po obrazovce, přepínání mezi aplikacemi a odbíhání k sociálním sítím. Vybízí studenty k podtrhávání klíčových myšlenek, čtení nahlas, zamyšlení se nad významem toho, co čtou; **díky tomu si víc zapamatují.**

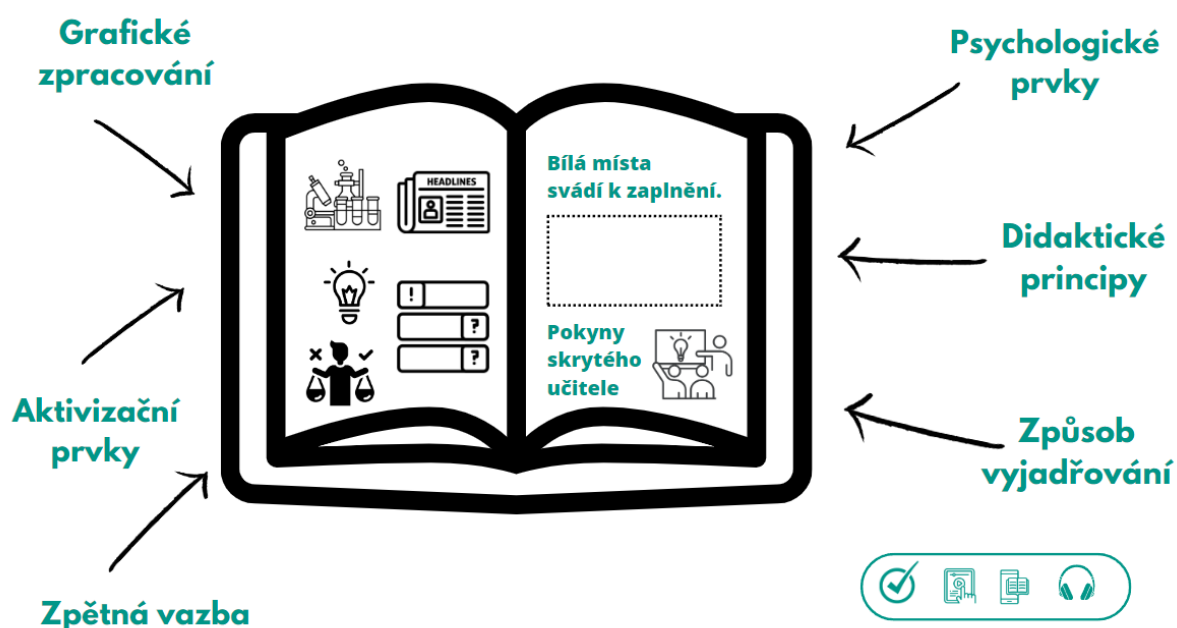
V čem jsou ještě studijní opory „jiné“?

Hlavní cíl materiálů pro prezenční i distanční formu studia se neliší. Stále jde o základní nosiče informací, které mají studenti více či méně samostatně přetvořit do svých znalostí a dovedností.

Jak jsme si již naznačili v úvodu, studijní materiály pro distanční studium jsou důsledně navrženy tak, aby fungovaly jako intenzivní a spolehlivá **podpora učební aktivity**

studentů. Záměrně a soustavně vycházejí vstříc náročným podmínkám samostatného učení.

Kromě kvalitního obsahu se soustředí na maximální **srozumitelnost** výkladu, přehlednou a orientující **strukturu**, uživatelsky vstřícný **vzhled**, **didaktické** zpracování a zapojení motivačních **psychologických** prvků, které stimulují aktivitu studentů během studia (viz bílá místa na obr. 2).

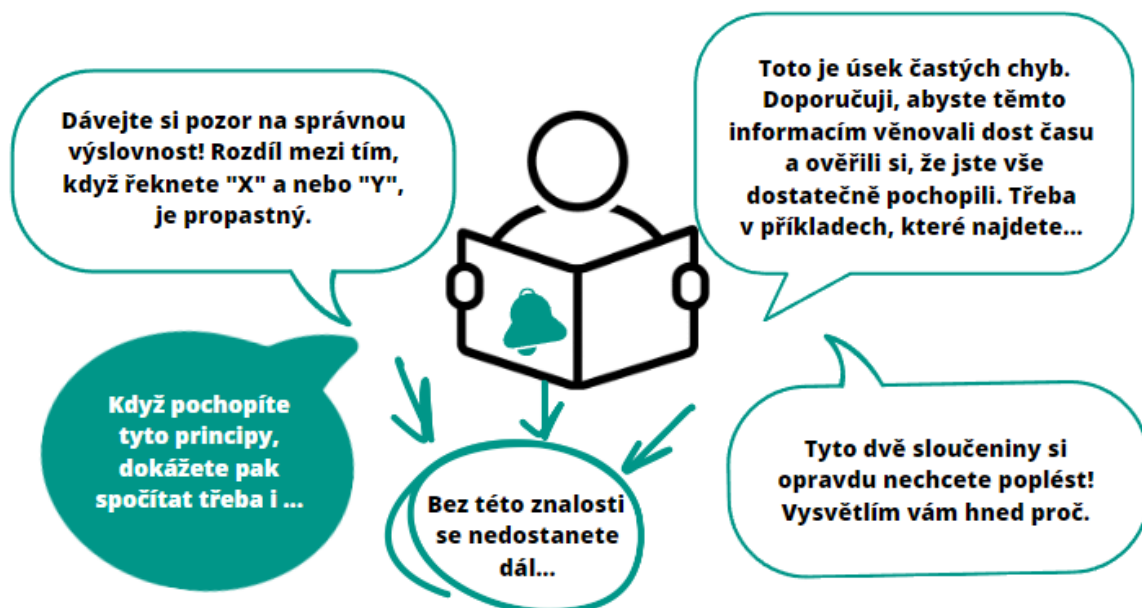

Obr. 2 Specifika studijních opor

Studijní opory jsou často graficky zpracovány tak, aby udržovaly pozornost studentů a povzbuzovaly je k aktivitě během učení. Proto u cvičení, příkladů a úkolů najdete volná místa, která podvědomě lákají studenty k okamžitému vyřešení (tzv. psychologie bílého místa). Někdy jsou za tímto účelem ve studijních textech vytvářeny široké okraje, které obsahují jednoduché grafické značky (tzv. ikony). Jejich smyslem je umožnit rychlejší orientaci studenta při učení a současně upozornit na důležité úseky učiva.

Autoři studijních materiálů záměrně používají formulace a aktivity, které evokují průběh výukového dialogu studenta s učitelem. Aby kompenzovali nepřítomnost živého učitele, vkládají tzv. **průvodce studiem**.

Jsou to pokyny (věty) uvnitř studijního materiálu, které ukazují přímou souvislost mezi známým a nově předkládaným učivem, upozorňují na obzvláště důležité pasáže, doporučují další užitečné zdroje informací. Orientují, zdůrazňují, doplňují, povzbuzují studenty v jejich učení. Smyslem průvodce studiem není předat nové učivo. Neříká, CO se učít, ale JAK si dané učivo co nejlépe osvojit a udržet v paměti.

Obr. 3 Průvodce studiem pomáhá studentům v tom, jak se učit

Studijní materiály pro samostatné učení kladou maximální důraz na **srozumitelnost** předávaných informací.

Doporučení

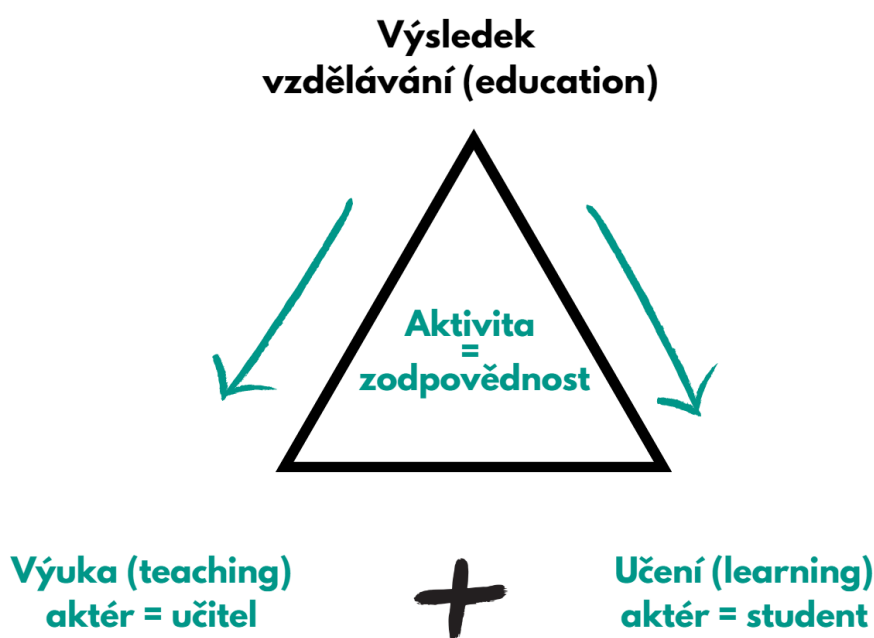
- Proto pište stručně. Používejte krátké věty (max 20-25 slov v tištěných oporách, v elektronických raději mnohem méně).
- Opírejte se o známé a předem vysvětlené pojmy.
- Vyjadřujte se stylem, který připomíná přirozený dialog učitele se studenty.
- Text rozdělte do odstavců (co odstavec, to jedna klíčová myšlenka).
- Používejte odrážky, tabulky, obrázky a ikony (grafické značky podél bloků s výkladem, které upozorňují na důležité momenty v učivu).
- Soustřeďte se na výstižné a poutavé formulace nadpisů. Na každém detailu záleží.

Rozdělte si aktivitu

Student potřebuje být v podmínkách studia na dálku **rovnocenným partnerem učitele**. Rovnocennost stojí na vzájemném respektu a „spravedlivém“ rozdělení zodpovědnosti za výsledek vzdělávání.

Zodpovědnost jde ruku v ruce s možností být aktivní. Když chceme, aby studenti převzali za své učení zodpovědnost, musíme jim vytvořit takové podmínky a výzvy, aby mohli být aktivní a samostatní (přiměřeně náročná cvičení s propracovanou zpětnou vazbou, kvalitní studijní materiály umožňující bezproblémové samostudium, dostupné a funkční komunikační nástroje pro případ, kdy potřebují poradit).

Přebíráním zodpovědnosti za studenty je „zméněcejete“. Zbavujete je chuti a příležitosti být aktivní tam, kde je to pro úspěch jejich učení nezbytné.

Obr. 4 Vzdělávání = dva rovnocenné prostory pro dva aktéry

Vzdělávání v sobě spojuje dva rovnocenné prostory: **výuku** (záměrné a soustavné řízení učební aktivity studentů, které směřuje k dosažení vzdělávacích cílů) a **učení** (cílevědomá a řízená činnost, jejímž cílem je aktivní osvojení vědomostí, dovedností, návyků...). Realizace výuky je v rukou učitelů. Studenti přebírají aktivitu v procesu učení. Vzdělávání může fungovat pouze tehdy, když učitel i student budou přesně vědět, kde začíná a končí jejich zodpovědnost.

Aktivita studenta

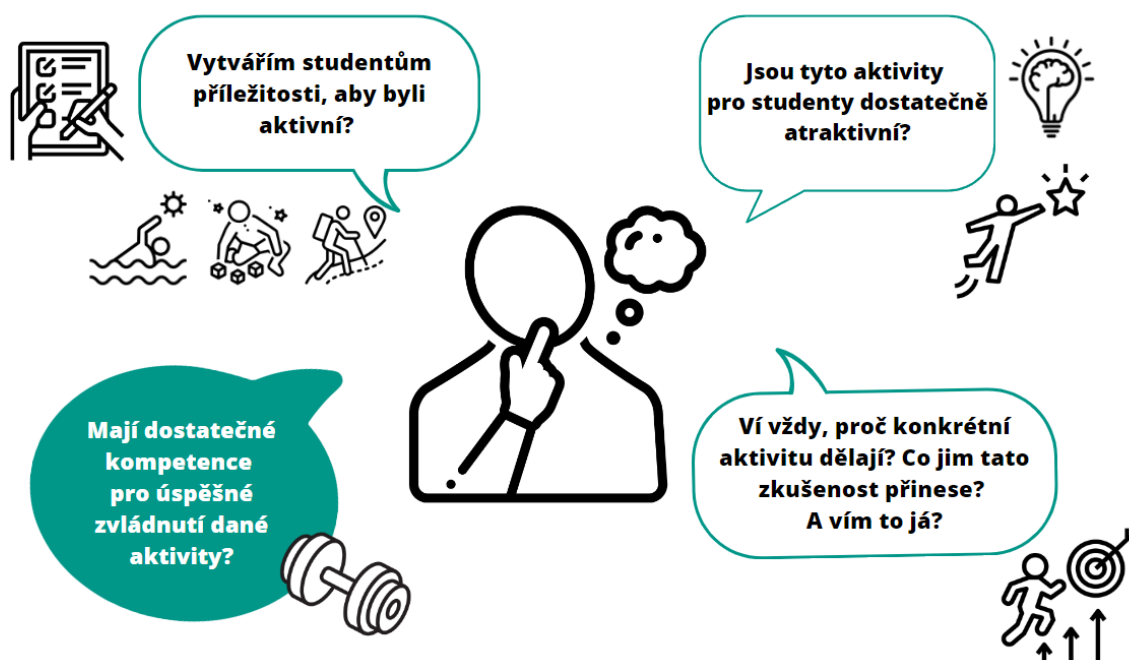
Učení je cílevědomá a řízená činnost. Cílem této činnosti je **aktivní** osvojení vědomostí, dovedností, návyků a rozvoj poznávacích schopností, charakterových a volných vlastností osobnosti, zájmů, postojů, způsobů jednání a hodnocení.

Hlavním aktérem během učení je (a nutně potřebuje být) student. Studenti potřebují převzít zodpovědnost za úspěšnost **učení**.

K zamyšlení

Úkolem studenta je být během učení aktivní. On je ten, kdo si vytváří poznatkové sítě. Rozhoduje o tom, kdy a co se naučí. K tomu potřebuje podmínky, které mu učení usnadní. Srozumitelná zadání, prvky vyžadující aktivitu, kvalitní zpětná vazba.

Aby mohlo být učení cílevědomou a řízenou činností, musíme studentům ukazovat cíle, nabízet výzvy a dávat prostor, aby mohli převzít svůj díl zodpovědnosti za výsledek svého učení.

Obr. 5 Vytvářejte studentům prostor, aby mohli být aktivní

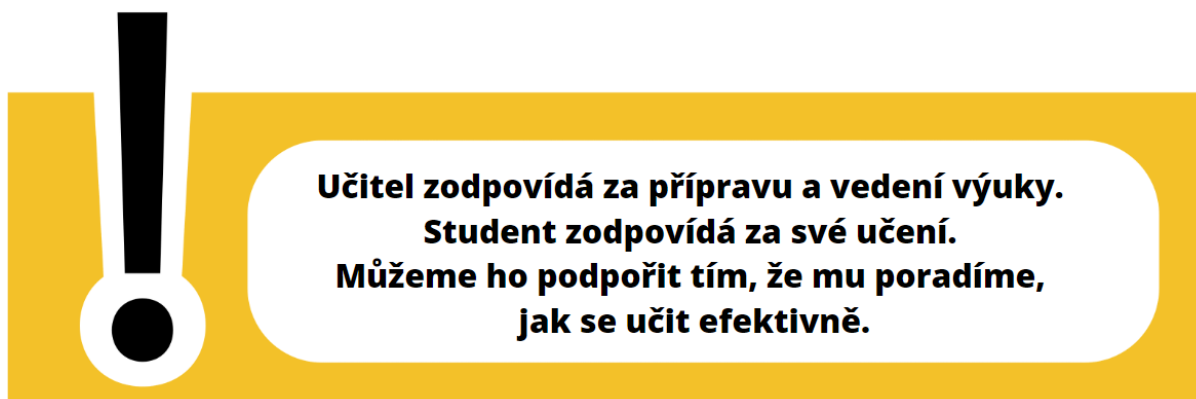
Aktivita učitele

Učitelé **jsou garanti výuky**, což znamená, že zodpovídají za **řízení učební aktivity studentů**. Jejich působení má být záměrné a soustavné. Úkolem učitelů je studenty směřovat k dosažení vzdělávacích cílů. Těm podřizují veškeré činnosti, které do výuky vkládají.

Učitel má dát studentům do ruky mapu studia a poskytovat jim dostatečně kvalitní zdroje a podpůrné zázemí (např. konzultace), aby se dokázali učit co nejvíc samostatně.

Když narazí na překážku, mohou se kdykoliv obrátit na učitele, což samo o sobě dodává studentům pocit jistoty a kdykoliv dostupné podpory.

Učení v podmínkách vzdálené výuky vyžaduje od studentů **disciplínu a vytrvalost**. Obě kvality jsou jako sval. Dají se trénovat. Ale trénovat můžete správně jen tak, když víte, jak na to.

Představte si, že poprvé v životě vcházíte do posilovny. Vidíte prvotřídní profesionální stroje, ale nevíte, jak na nich správně cvičit, aby posílily to, k čemu jsou určeny. Zaplatili jste nemalou částku za permanentku. Rozhlížíte se, čas běží a nikde žádný personál, který by vám pomohl. Stačí krátká ukázka na začátek. Podruhé už víte, jak na to.

Ano, můžete oponovat, že studenti se už dávno měli naučit se učit. Pravdou je, že zdaleka ne všechny střední a základní školy tuto dovednost u žáků cíleně trénují. Na začátku distančního studia je běžné, že studenti získávají doporučení a rady, které jejich schopnost učit se opráší a zpevní tak, aby dokázali plnohodnotně studovat v podmínkách samostudia. Jsme přesvědčeni, že když studentům ukážete, jak „nabrousit sekeru“, další práci zvládnou sami.

Doporučení

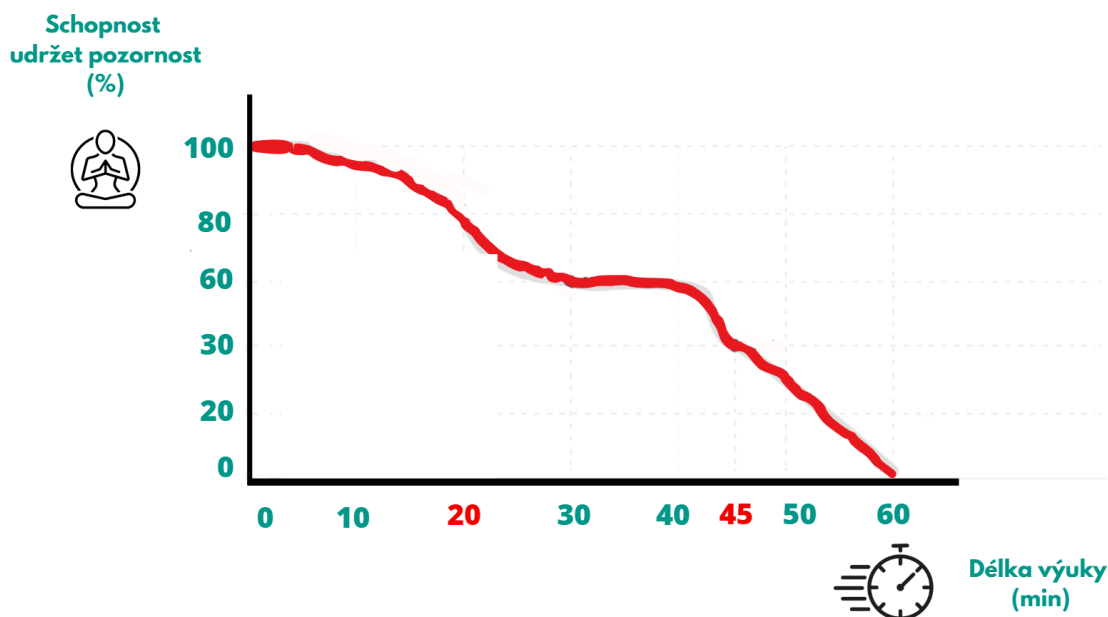
Naučte své studenty přemýšlet o tom, jak se učí, z čeho, s jakým cílem. Co jim při učení funguje. Jak si rozdělí čas a kdy začnou. Co nechápou a jak se to doučí.²

Vložte na začátek semestru tipy, jak se učit. A čas od času se k nim vracujte. Mohou mít různý formát. Stručné desatero. Krátké „instruktážní“ video. Diskuse na úvodním prezenčním setkání, na jejímž konci zapíšete nejužitečnější tipy a zavěsíte je na nástěnku v on-line prostoru, který používáte (např. LMS Moodle).

Počítejte s oslabenou pozorností

Kritickým místem je oslabená schopnost koncentrace při učení. Nejvyšší pozornost jsou studenti schopni udržet přibližně 20 minut. Do té doby klesne o pouhých 20 %. Po 45 minutách výuky se schopnost soustředit se sníží až o 60 %.

² (Kohut, 2022)

Obr. 6 Křivka pozornosti

V podmínkách prezenční výuky je koncentrace o něco snazší než během samostudia. Studenti jsou ve stejné místnosti s učitelem. Společně sledují výklad. Diskutují. Čas výuky je přesně vymezen.

Samostudium s sebou přináší mnohem větší riziko toho, že student bude během učení vyrušován, nebo že bude od učení sám odbíhat. Rozptylování snižuje schopnost učit se o 30 až 50 %. Po každém vyrušení potřebuje student 22-29 minut, aby se dostal na stejnou úroveň koncentrace jako před vyrušením.³ To jsou informace, o kterých by měli vaši studenti vědět, aby neprodlužovali čas strávený učním, předešli zbytečné únavě a chybám z nepozornosti.

Lékem na oslabenou pozornost je znalost podmínek hluboké práce (deep work)⁴, trénink koncentrace a time managementu. To je úkol pro studenty.

Učitelé mohou začít s promyšleným **dávkováním učiva** a vytvořením atraktivních příležitostí, jak **systematicky opakovat nově osvojené znalosti**. Je dokázáno, že pokud studenti pravidelně a správně opakuji, pamatují si do tří týdnů až 85 % látky, což je 4x víc než při nesprávném opakování (max. 21 %).⁵

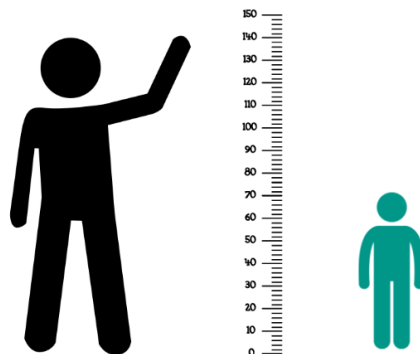
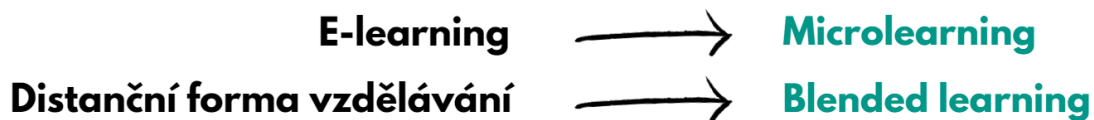
Tvořte menší porce

Potřeba udržet pozornost na vysoké úrovni je jedním z důvodů, proč distanční forma vzdělávání **porcuje učivo** do dobře stravitelných dávek. Proč na začátku každého materiálu uvádí orientační **dobu ke studiu** a **výukové jednotky zkracuje** a strukturuje tak, aby po celou dobu učení udržely pozornost studentů.

³ (Kohut, 2022)

⁴ (Gallova, 2023)

⁵ (Novotná, 2017)

Obr. 7 Trend zkracování a vytváření menších výukových jednotek

Už v roce 2014 předpovídal František Hroník (expert firemního vzdělávání) trend zkracování vzdělávacích kurzů a celkového času výuky. Optimální délku „klasické“ e-learningové lekce stanovil na 20 až 45 minut, délku výukového videa na 3 až 5 minut a délku lekce na mobilu na 3 minuty.⁶

Dnes již běžně používáme vzdělávací jednotky na bázi **microlearningu**. Krátká videa, podcasty, interaktivní PDF, kvízy, infografiky, která jsou dostupná z kteréhokoli zařízení v délce od 2 do 10 minut. Potvrdilo se zkracování e-learningových kurzů a obrovský nárůst zájmu o výuková videa. Mimořádně oblíbeným formátem se staly téměř ze dne na den podcasty.

Doporučení

- Zohledněte kolísání pozornosti ve studijních materiálech. Prokládejte učivo aktivitami, které restartují pozornost studenta (otázky, cvičení, samostatná práce ve skupinách).
- Doporučte studentům, které bloky mají prostudovat najednou.
- Netříštěte pozornost studentů něčím, co přímo nesouvisí s cílem výuky.

Držte se didaktických principů

Učitel i autor studijních opor potřebuje znát základní didaktické principy. Díky těmto zásadám dokážete udržet směr učení i výuky, abyste dovedli studenty k cíli.

⁶ (Hroník, 2014)

Zde je pět klíčových didaktických zásad, které podtrhnou kvalitu vašich materiálů.

1. Princip aktivity a uvědomělosti
2. Princip názornosti
3. Princip přiměřenosti
4. Princip soustavnosti
5. Princip trvalosti

Podrobné vysvětlení výše uvedených didaktických principů najdete v metodice číslo 1. Včetně konkrétních návodných otázek, jak tyto principy vnášet do studijních materiálů.

Tipy, jak začít

Vytvořte věrný model typického uživatele

Základním výchozím bodem pro tvorbu jakékoli studijní opory (text, audio, video) je dobrá znalost cílové skupiny. Abyste dokázali vytvořit kvalitní studijní materiál, musíte mít před očima věrohodnou představu svého typického studenta, pro kterého materiál tvoříte. Můžete vycházet ze zkušeností, které máte s prezenčními studenty.

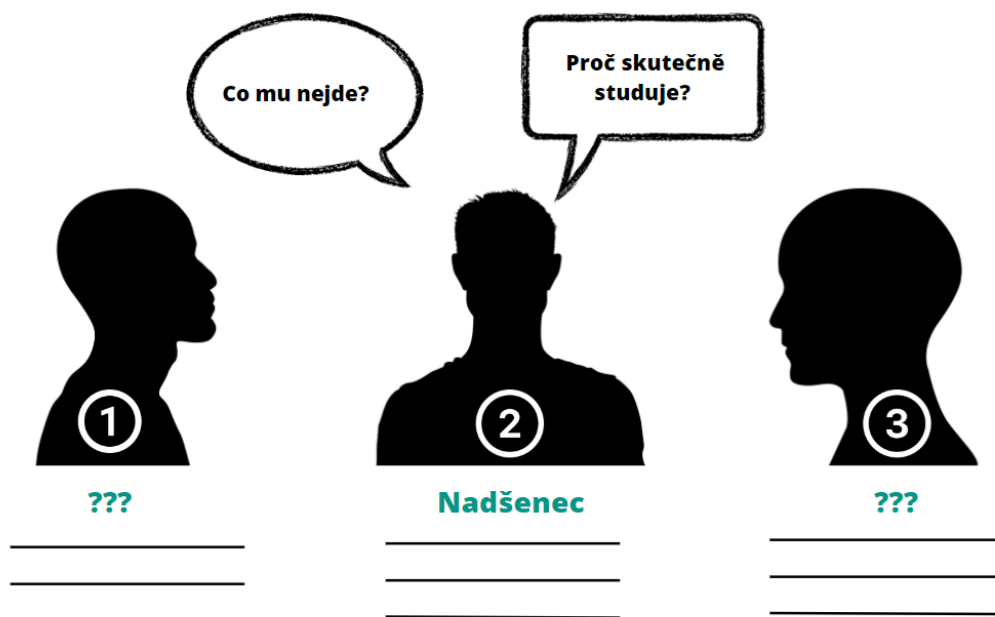
Doporučení

Položte si následující otázky:

- Jakou mají motivaci ke studiu?
- Jaká je jejich schopnost učit se? Vědí, jak se učit?
- Jaké mají znalosti v tématu, o kterém píšete?
- Když přednáším toto téma, kde se „zasekávají“?
- Kdy potřebují názornou pomůcku?
- Jaké příklady, metafory používám, aby lépe porozuměli tomuto učivu?
- Které pojmy neznají a potřebují je vysvětlit?
- Jaké mají podmínky pro učení?
- Co všechno potřebují, aby se dokázali z tohoto materiálu naučit?

Zamyslete se

Vytvořte si podrobný model minimálně tří typických studentů. Dejte jim výstižné přezdívky. Přemýšlejte o tom, kde a kdy studují. Během tvorby studijního materiálu si průběžně pokládejte otázku, jak můžete konkrétní typ studenta více podpořit ve studiu konkrétního učiva.

Odrážte se od cíle

Každá kapitola/e-learningová lekce začíná jasně stanoveným cílem. Studentům říkáme, co se v této části naučí. Nepíšeme „měli byste se naučit“, ale „V této kapitole/video/lekcí se naučíte: XY.“, „Po prostudování materiálu budete schopni: XY.“.

Dobře formulovaný cíl funguje jako cenná nápověda. Budete mít vodítko, jaký obsah potřebujete studentům předat. Jaké aktivity do materiálu vložit. Na co zaměřit kontrolní otázky v závěru textu. Aby ověřovaly znalost toho, co má student skutečně umět.

Kvalitní cíl je zárukou kvalitního materiálu. Zde jsou jeho parametry.

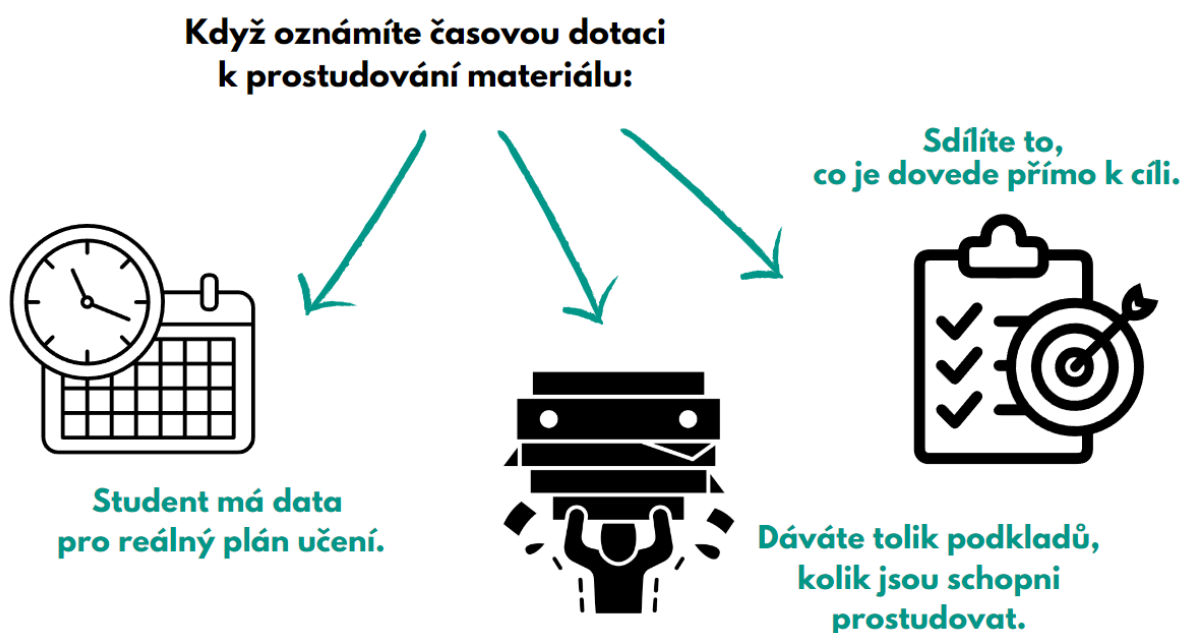
Vlastnost cíle	Otázka pro vaši kontrolu
Konkrétní	Říká cíl, co přesně bude student umět, až materiál prostuduje?
Přiměřené	Jak formulace cíle působí? Motivuje? Probouzí zvědavost? Odrážuje?
Kontrolovatelné	Jak student pozná, v jaké fázi plnění cíle je?
Konzistentní	Navazují na sebe jednotlivé cíle? Postupují od jednoduššího ke složitějšímu?
Odpovídající	Odpovídají cíle tomu, co se má student skutečně naučit? Co je uvedeno v anotaci/osnovách?

Uvádějte dobu ke studiu

Student potřebuje dopředu vědět, kolik času mu zabere prostudování každého materiálu, který mu předložíte. Díky tomu si dokáže **rozvrhnout čas na učení**.

Představte si, že si pustíte podcast a nevíte, jak dlouho bude trvat. Informaci o délce záznamu není možné zjistit. I kdyby bylo téma sebezajímavější, budete pravděpodobně během poslechu cítit drobnou rozmrzelost, což se promítne do vaší pozornosti a ochoty s informacemi dál pracovat.

Když uvedete byť jen orientační čas ke studiu, je to jako když u silnice vidíte dopravní značku. Víte, že další zatáčku bezpečně projedete, když zvolníte na 50 km v hodině. Ale můžete se rozhodnout, že pojedete rychleji/pomaleji. Máte informaci a můžete se rozhodnout, jak s ní naložíte. To je důvod, proč je pro studenty informace o časové náročnosti každého studijního materiálu tak důležitá.

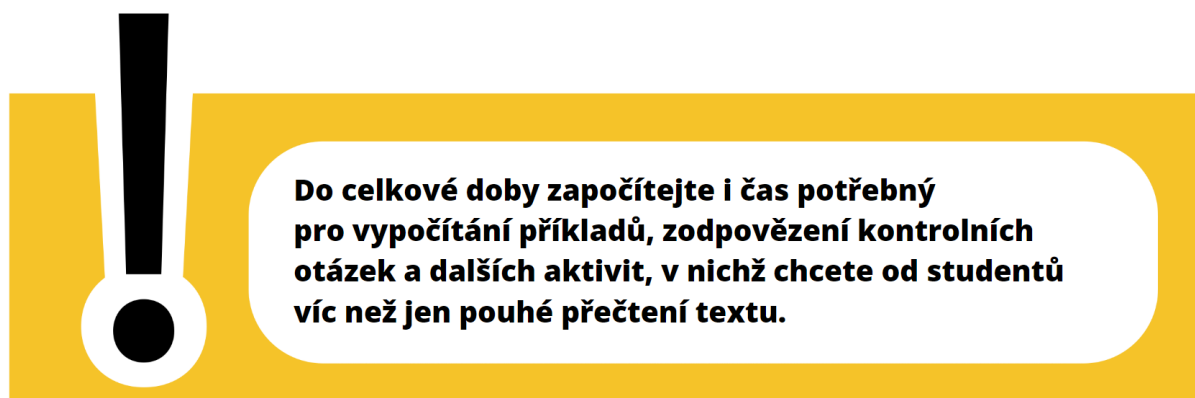

Obr. 8 Proč je důležitá informace o časové náročnosti

Stejně důležitá je znalost časové náročnosti i pro vás. Díky ní získáte reálnou představu o době studia. Nebudete studenty (byť v dobré víře) přetěžovat. Budete vědomě korigovat množství zdrojů, které studentům předáváte, aby jejich prostudování bylo rozumně zvládnutelné. Budete zvažovat, zda každý podklad, který sdílíte, přímo souvisí se vzdělávacím cílem.

To jsou důvody, proč v úvodu každé kapitoly (lekce, videa) uvádíme **čas potřebný ke studiu**. Studenty upozorňujeme na to, že je to čas orientační. Každému může učení trvat různě dlouho.

Čas stanovujeme buď odhadem a upřesníme jej na základě měření pilotní skupiny studentů. Nebo vycházíme z toho, že průměrný člověk je schopen za hodinu prostudovat 10-15 stran textu. Přesněji: člověk čte rychlostí cca 200-300 slov za minutu, při učení je to 50-100 slov. Hodinu studia tak představuje 3000-6000 slov.

Doporučení

Požádejte své studenty, ať změří čas, který věnují nastudování konkrétního materiálu, nebo zpracování úkolu.

Hlavně srozumitelně

Přemýšleli jste někdy nad tím, kdy je učební materiál srozumitelný a poutavý?

Srozumitelnost studijních materiálů vychází ze znalosti typického uživatele. Čím máme jasnější představu o tom, kdo jsou naši skuteční studenti, tím lepší podklady pro výuku jsme schopni vytvořit.

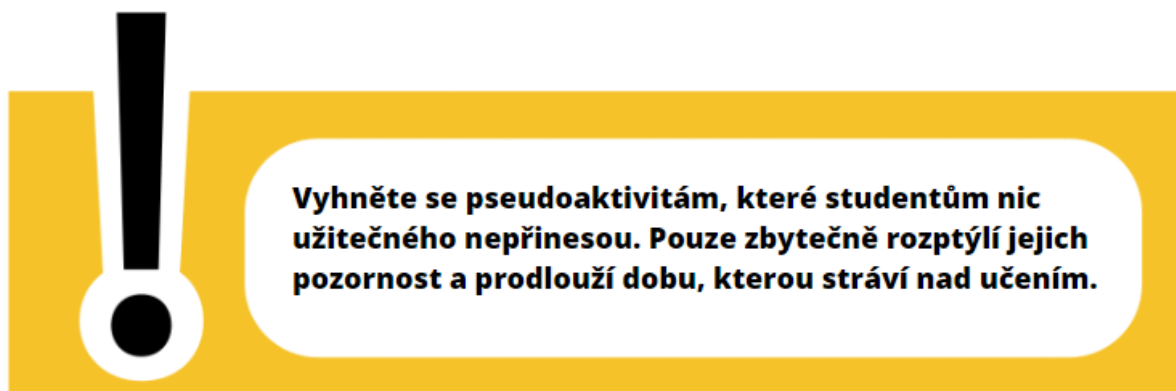
Zde jsou další pravidla, která podtrhnou uživatelskou přívětivost studijní opory.

1	Představte se.	Řekněte studentům, kdo oporu vytvořil a proč. Kterou část považujete za stěžejní. Jaká máte doporučení k tomu, jak s materiálem pracovat, aby z něj vytěžili maximum informací.
2	Pište, jak mluvíte.	Navažte se studenty dialog. Používejte „mykání“, když potřebujete studentům vyjádřit, že v tom nejsou sami. „Pojďme si ukázat správný postup.“
3	Vyhňte se trpnému rodu.	Takové „ono se to provede“.
4	Používejte aktivní slovesa.	Např. vyjmenujte, určete, vysvětlete, popište, napište, vyberte, doplňte, definujte.
5	Občas položte řečnickou otázku.	Zvýšíte pozornost studentů. Navodíte atmosféru rozhovoru.
6	Používejte výrazy, které studenti dobře znají.	Neznámá slova vysvětlete. Každý neznámý nevysvětlený termín snižuje porozumění a zapamatovatelnost informace.
7	Používejte krátké věty.	V textech je to maximálně 25 slov/1 věta. V multimédiích platí méně je více.
8	Odstraňte přebytečná slova.	Co jde, zkraťte. Odstraňte „vycpávkové výrazy“.
9	Text rozdělte do odstavců.	Co odstavec, to jedna stěžejní myšlenka. Odstavci nic nezkazíte. Naopak.
10	Vizualizujte.	Vkládejte výstižné obrázky, přehledné tabulky a grafy.

Jen to, co je užitečné

Výklad prokládejte interaktivními prvky, jako jsou kontrolní otázky, cvičení, příklady, testy, ankety, kvízy, křížovky, spojovací cvičení, abyste podpořili přesun studentů z role pozorovatelů do role aktivních účastníků.

Vkládejte je však pouze na místa, kde potřebujete, aby se studenti zastavili déle. Aby si zapamatovali nové pojmy a klíčové myšlenky, aby hledali souvislosti s tím, co už znají, a ověřili si, že dostatečně rozumí informacím, které jim sdělujete.

Na konci záleží

Na závěr každé výukové jednotky patří reflexe – shrnutí klíčových myšlenek. Může to být formou textu, nebo mluveného slova. Shrnutí slouží studentům i vám. Ověří si, že učivu dostatečně porozuměli. Vy se můžete ještě ujistit, že jste do studijní opory vložili vše, co student potřebuje k naplnění vzdělávacího cíle.

Po kvalitně provedeném shrnutí klíčových bodů jsou studenti lépe připraveni zodpovědět kontrolní otázky, vypracovat test, nebo vyřešit složitý úkol. Díky tomu, že mají průběh výuky v čerstvé paměti, můžete si říci o rychlou zpětnou vazbu (na výuku, materiály, on-line aktivitu) a pravděpodobně získáte přesnější a užitečnější informace.

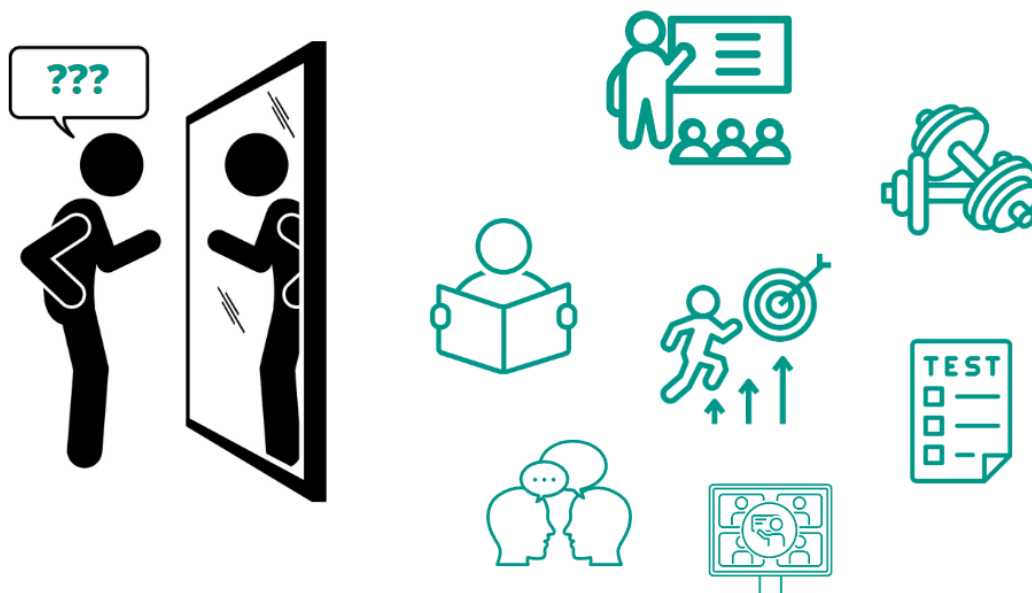
Zjišťujte spokojenost

Aby vaše studijní materiály byly skutečně účinné, potřebujete znát názor běžných uživatelů na jejich kvalitu. Proto si průběžně říkejte o zpětnou vazbu od studentů. Raději častěji než jen na konci semestru. Zapojte zpětnovazební aktivity do běžné komunikace v průběhu celého roku. Ptejte se na spokojenost se studijními materiály, on-line prostorem a jeho využíváním.

Požádejte studenty o vyjádření, zda výuková aktivita (materiál) byla:

- **technicky** v pořádku: fungoval zvuk, obraz, chat, zda vše bylo dostatečně viditelné a slyšitelné;
- **obsahově** srozumitelné;
- co případně **doporučují** změnit, doplnit, zlepšit.

S tím, co zjistíte, aktivně pracujte. Ukažte studentům, že vás zajímá jejich názor. Že jeho vyslovení mělo význam. Budujte atmosféru důvěry a pocit studentů, že je berete vážně.

Obr. 9 Čím lépe se zeptáte, tím více získáte

Doporučení

Využijte snadno dostupné on-line **nástroje v LMS Moodle** (anketa, průzkum, dotazník). Můžete si vybrat, jestli se o výsledky evaluace se studenty podělíte.

Dejte si do diáře pravidelnou **schůzku sami se sebou**, kdy se budete zabývat jen získáváním, vyhodnocením a zapracováním výstupů ze zpětné vazby. Současně provádějte pravidelnou sebereflexi.

Vytvořte jedno místo (např. založte diskusi), kam mohou studenti kdykoliv napsat jakýkoliv námět na zlepšení výuky.

Tipy, jak tvořit v on-line prostoru

Jak využít Moodle

Moodle vznikl jako softwarový balíček pro tvorbu on-line kurzů s důrazem na interakci a spolupráci při vytváření obsahu. Je i nadále důsledně vyvíjen tak, aby byl vhodným nástrojem pro vytváření a vedení on-line výuky.

Díky Moodle můžete vytvářet studijní materiály v různých formátech, používat diskusní fóra a ankety, zadávat a administrovat úkoly, automaticky vyhodnocovat testy, používat slovníky a databáze, na kterých se mohou podílet i vaši studenti.

To, jak budete s tímto nástrojem pracovat vy, bude mít přímý vliv na aktivitu a chuť studentů jej používat.

Konkrétní funkce, jak vytvořit kurz a spravovat on-line výukové aktivity v LMS Moodle, se naučíte používat ve specializovaných kurzech vaší univerzity. Zde zdůrazníme jen to, co můžete udělat pro to, aby byl Moodle pro vás i studenty užitečnou pomůckou.

Bud'te osobní

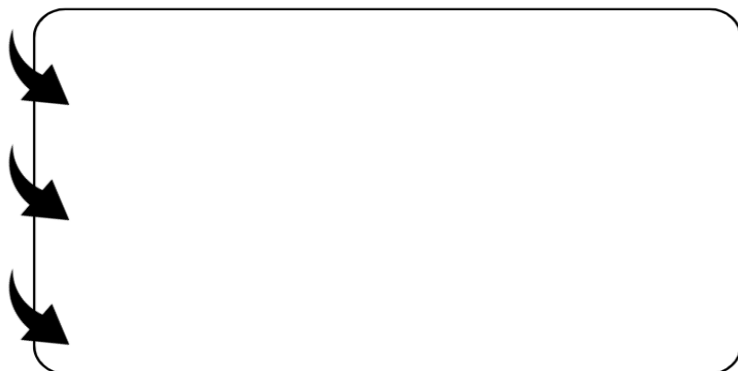
Aby nebyl Moodle jen prostým úložištěm materiálů, ale stal se nástrojem k posílení vašich vztahů se studenty, musíte do něj vložit něco ze sebe. **Začněte osobním profilem.** Vložte svou aktuální fotografii, aby vás studenti poznávali na chodbách, když se potkáte.

Osobití můžete být i v **úvodu do tématu**, kterým zahajujete studium předmětu. Obsahuje jméno učitele, charakteristiku tématu, povinnou i doporučenou literaturu.

Pište, jako když se studenty mluvíte a chcete je pro předmět nadchnout. Přeskočte nicneříkající seznamy doporučených knih a ke každému titulu dopište pár slov, proč tuto knihu doporučujete. Jak se vám s ní pracovalo, která pasáž je podle vás opravdu podaná skvěle. Jinak se studenti zastaví právě pouze u seznamu s povinnou literaturou. A co třeba úvod do tématu zpracovat jako krátké video? Výborné je, že se rovnou představíte. Studenti si spojí téma s lidskou tváří.

Zamyslete se

Představte si, že jste svůj budoucí student. Co by mělo podle vás prostředí předmětu v Moodle rozhodně obsahovat? Jak by mělo vypadat? Jak by se v něm měl pohybovat a chovat učitel, aby vám společná aktivita v Moodle pomáhala ve studiu?

Dejte jim slovo

Řekli jsme si, že některé e-learningové kurzy nebyly efektivní, protože nebyly navrženy v souladu s teorií učení a proto, že neumožňovaly kooperativní aktivity mezi účastníky. Možnost spolupráce je silný nástroj motivace ke studiu a jednou z možností, jak můžete předejít pocitům sociální izolace.

Naučte se pracovat s diskusním fórem a zadávejte kromě individuálních úkolů i skupinové projekty. Dejte si záležet při tvorbě zadání úkolů a dávejte splnitelné termíny jejich odevzdání. A buďte důslední v jejich dodržování. Studenty upozorněte na to, že termín odevzdání je závazný a konečný.

Bud'te aktuální

Využívejte funkci vkládání novinek. Informujte studenty o nově vloženém výukovém materiálu, o čerstvých pokynech k výuce, zpřístupněném hodnocení na konci studia předmětu.

Pohrajte si s testy

Strach studentů z toho, že se jim nepodaří úspěšně složit závěrečnou zkoušku, můžete zmírnit právě pomocí užitečné funkce on-line testů, které můžete v Moodle vytvářet velmi snadno. Používejte vstupní a výstupní testy jako výborný ukazatel pokroku studentů.

Dejte jim možnost se testovat průběžně během semestru. Vytvářejte cvičné testy třeba jako možnost ověřit si, že jsou připravení na práci v laboratořích. Inspirujte se pracovními sešity, které jsou oblíbené ve výuce jazyků. Vytvořte z Moodle něco jako „pracovní“ sešit, nebo tělocvičnu. Prostředí, ve kterém si může student snadno a kdykoliv potřebovat ověřit, že zvládl konkrétní úsek učiva. Výborné je, že výsledky získá i bez vaší asistence.

Evaluuujte

V manažerské praxi se často používá věta: „Co neměříte, to neřídíte.“ Můžeme ji použít i na kvalitu on-line výukového prostředí svého předmětu. Potřebujete mít konkrétní a čerstvé informace o tom, jak tuto důležitou on-line podporu vaši studenti skutečně využívají. Proto se během závěrečné evaluace zaměřte i na hodnocení prostředí LMS Moodle.

Zeptejte se na:

- spokojenost s obsahem,
- dostatečnou srozumitelnost instrukcí,
- interaktivitu (s učitelem, ostatními studenty, interaktivitu výukových materiálů),
- přehlednost navigace,
- využití médií,
- estetickou stránku výukového prostředí,

- ukládání dat
- a způsob podání (příjemnost prostředí).⁷

On-line diskuse

On-line diskuse může být výborným nástrojem pro zodpovězení dotazů, upevnění znalostí a vyjasnění nepochopeného učiva. Je to také výrazný socializační moment v on-line výuce.

Vyžaduje od vás **moderátorské schopnosti**, nebo odvahu delegovat správu diskuse na někoho ze studujících. Protože diskuse, aby byla přínosná pro učení, musí být živá (musí v ní být živo), nikoliv živelná.

Jaká je role moderátora on-line diskuse? Jaké má možnosti? O tom se dočtete na další stránce.

Úkolem moderátora on-line diskuse je:

- 1 uvést téma a zdůraznit jeho smysl, hodnotu, význam (vzhledem k cíli, kontext)

Příklad:

*Dnes spolu probereme téma XY... navazujeme na ..., abyste s námi byli schopní držet krok, potřebujete se orientovat v problematice...
Tato diskuse vám může pomoci s pochopením...*

- 2 nastavit tón diskuse (přísně odborný, konverzační...)

Příklad:

Tuto diskusi otevírám proto, abychom si mohli jednodušeji vysvětlit... Abyste mohli zveřejnit, která část učiva vám dělá potíže...

- 3 nastavit žádoucí chování a usměrňovat nežádoucí projevy (můžete tím, že vyhlásíte předem pravidla diskuse, nebo zasáhnete, když se v diskusi objeví něco, co do ní nepatří). Žádoucí chování v diskusi nejlépe nastavíte vlastním příkladem.

Příklad:

Upozorňuji, že jste v příspěvku použil vulgární slovo. Prosím, svůj komentář upravte do 24 hodin tak, aby splňoval pravidla slušného vyjadřování. Děkuji.

- 4 živit diskusi, přicházet s novými podněty

Příklad:

Přikládám článek, který se dnes objevil na XY. Je tam zajímavá myšlenka. Týká se i naší

⁷ (Eger, 2020)

diskuse, najdete ji?

- 5 reagovat (souhlas, vypíchnutí, vyjasnění, vtip, kontext, přesměrování, nesouhlas, **shrnování**)
- 6 „nahazovat udičky“ pro reakci (povzbudit ochotu studentů reagovat na vložený komentář)
- 7 vkládat komentáře, které podpoří jedinečnost tématu, zvýší jeho atraktivitu.

Doporučení

Diskusi volte v případě, že je to opravdu vhodný nástroj pro váš předmět, téma.

Jestliže diskusi založíte **„udržujte oheň v krbu“**. Pravidelně ji navštěvujte, komentujte, shrnujte zajímavé příspěvky. Hlídejte, aby diskuse stále sledovala cíl.

Když je téma vyčerpané/cíl naplněný, diskusi ukončete a uzavřete. Napište závěr a zúčastněným poděkujte. Nemusíte ji mazat. Můžete ji nechat jako zdroj informací s tím, že již není možné vkládat nové komentáře.

On-line seminář/webinář

Pokud chcete získat víc aktivity od svých studentů, máte rádi svižné formáty, pak vyzkoušejte on-line seminář. Je to typ videokonference.

Kombinuje v sobě zvuk, obraz (obvykle prezentace, může být i video) a nabízí studentům dostatečný prostor pro diskusi. Říká se dokonce, že dobře připravený a zrealizovaný webinář **vyvolává ve studentech pocit učebny**.

Velký důraz je kladen na **kvalitu obsahu**. Protože ten zaujme a udržuje pozornost studentů. Jinak hrozí, že sklouznou k sociálním sítím a čtení emailů.

Téma webináře zaměřte na to, co dělá vašim studentům největší potíže. Vyberte jedno dílčí téma a tomu se věnujte do hloubky.

Než se pustíte do přípravy prezentace, vytvořte základní dějovou linii. První náčrty dělejte raději úplně **obyčejnou tužkou** na papír. Obrazovka by vás mohla omezovat v rozletu.

Napište hlavní body semináře a rovnou si k nim načrtněte své nápady na podpůrné tabulky, grafy, obrázky, schémata, fotografie.

Vytvořte **přehledné snímky** (méně textu) a ty ukazujte, komentujte. Webinář není přednáška. Odrazte se od snímku v prezentaci a se studenty o tom, co vidí, diskutujte.

Soustřed'te se na chat. Na otázky odpovídejte průběžně. Propojte účastníky, umožněte jim, aby spolu navzájem diskutovali. Díky tomu navodíte **pocit sounáležitosti a vytvoříte společnou zkušenost skupiny**.

Webinář si předem důkladně natrénujte. Vyzkoušejte funkčnost platformy, ovládání tlačítek, viditelnost prezentace.

Doporučení

Chcete jít ještě mnohem dál? Pak **kombinujte různé formáty a aktivity**.

Před webinářem pošlete studentům podklady k prostudování (odkaz na stránky ve studijním materiálu) nebo jim zadejte úkol, ke kterému se na webináři vyjádříte.

Po webináři pošlete studentům prezentaci ve formátu PDF nebo přepis webináře. Nezapomeňte si vyžádat zpětnou vazbu na kvalitu obsahu i formální stránku on-line semináře.

Nebo nahrajte podcast na otázky, které během semináře zazněly a nebyly zodpovězeny.

Podcasty on-line⁸

Zapamatovatelnost informací ovlivňuje i to, v jakém formátu je nabídnete. Respektive jak je student vnímá. Pokud zapojí zrak, sluch a může něco konkrétního udělat, zapamatovatelnost učiva stoupá.

Každý člověk má běžně dva dominantní způsoby přijímání informací. Učíme se lépe, když dostáváme informace ve formátu, který nám vyhovuje nejvíc, když oslovují naše dominantní styly přijímání informací. Podcasting je výbornou pomůckou především pro studenty, jejichž dominantním stylem přijímání informací je sluch (auditivní styl). Prostřednictvím hlasu můžete předat i emoce a navázat se studenty/posluchači hlubší vztah.

Délka podcastu je obvykle 30-60 minut, ale může trvat libovolně dlouhou dobu. V současnosti preferujeme spíše kratší formáty.

Pokud je učení poslechem i váš oblíbený způsob učení, zpracujte své přednášky do audio podoby. Natočte rozhovory s kolegy, významnými odborníky mimo univerzitu nebo inspirujícími osobnostmi. Samozřejmě k tématu, které probíráte. Nebo můžete využít širokou paletu již existujících podcastů v síti sítí.

Doporučení

Chystáte se natočit vlastní podcasty? Nejprve si jich pár poslechněte. Naučíte se strukturu (úvod do tématu, výklad, shrnutí). Skvělou inspirací vám mohou být podcasty Českého rozhlasu nebo pořadu Hyde Park Civilizace.

⁸ (Seznam, 2021)

Slovníček pojmů

Blended learning (smíšené učení): integrace elektronických nástrojů do prezenční výuky a učení s cílem plně využít potenciál ICT v jakékoli formě studia (prezenční, kombinované, distanční), kdy směs či mix prezenční výuky a e-learningu s důrazem na personalizaci vzdělávání pro studenta. Personalizací rozumíme využívání takových médií, vzdělávacích strategií a postupů, které reflektují dosažení obtížných vzdělávacích cílů.

E-learning: vzdělávání, které (stejně jako distanční forma studia) využívá informační a komunikační technologie k tvorbě kurzů, distribuci studijního obsahu, komunikaci se studenty a vyučujícími a k řízení studia.⁹ Studenti studují výhradně na dálku buď zcela samostatně (bez jakéhokoli propojení na další účastníky kurzu), nebo jsou součástí virtuální učící se skupiny (třídy). Zpracování e-learningových kurzů je velmi rozmanité. Od uzavřených skupin na sociálních sítích, doplněných o pravidelný e-mailový kontakt, po speciálně naprogramované e-learningové moduly s propracovanými učebními aktivitami, které jsou součástí vzdělávacích systémů uvnitř firmy. Účastníci e-learningu se nikdy přímo osobně nepotkají. Kontakt udržují pouze na dálku. Jeho charakter i frekvence se liší kurz od kurzu. **Pouhé předávání dat či informací BEZ didaktického zpracování obsahu není e-learning.**

Virtuální třída je on-line prostor, který je upraven pro potřeby výuky. Učitelé do něj vkládají studijní materiály, informace ke studiu, testy a zadání úkolů. Slouží ke komunikaci učitele se studenty a mezi studenty navzájem.

Samostudium je sebevzdělávací činnost studentů, která probíhá bez častého (každodenního) osobního kontaktu s učitelem. Studující mají k dispozici speciálně upravené materiály a vzdálenou podporu učitele.

Studijní opory je speciální označení pro studijní materiály, které jsou určeny pro samostudium. Tyto materiály jsou upraveny tak, aby fungovaly jako efektivní podpora učení bez přímého kontaktu s učitelem. Aby z nich byli studenti schopni studovat samostatně a efektivně. Proto obsahují aktivizační a zpětnovazebné prvky, jsou psány jako dialog studenta s učitelem. Důraz je kladen na srozumitelnost, názornost a možnost opakování naučené látky.

Multimédia označují média, která v sobě zahrnují více než jeden způsob prezentace informace. Nejčastěji jde o kombinaci textové, zvukové a videoprezentace v digitálním formátu.

Hluboká práce (Deep work) je schopnost hluboké nerušené práce, která spočívá v důmyslné přípravě podmínek, ve kterých učení probíhá bez vyrušení. Ideální časové bloky se pohybují od 60-90 minut. Netrénovaným jedincům doporučujeme začít s menšími časovými dávkami.

Podcast je zvukový pořad, který si můžete poslechnout online nebo v podcastové aplikaci ve vašem chytrém telefonu. Slovo podcast vzniklo složením názvu iPod (přehrávače od firmy Apple) a anglického slova broadcasting. Zatím nikdo nepřišel s lepším českým názvem, proto se i v češtině, stejně jako všude jinde na světě,

⁹ (Reimannová, 2011)

stále používá anglické označení podcast. Výhodou podcastů je možnost poslechnout si je kdykoliv a kdekoliv.¹⁰

Webinář je živá forma online komunikace, která probíhá prostřednictvím internetu pouze přes webový prohlížeč. Pojem „webinář“ pochází ze spojení slov webový + seminář a poprvé se začal používat začátkem 21. století společně s rozšířením technologií pro videokonference. Účastník webináře nepotřebuje extra hardware ani software a možnosti jeho využití jsou velice široké. V největší míře se webináře používají pro předání přínosných informací nebo představení a školení na určitý produkt či službu.¹¹

¹⁰ (Seznam, 2021)

¹¹ (Wikipedie)

Použité zdroje

- Gallová, S. (31. 3. 2023). *Podcast Nevyhorení / „Well-being v práci“/ Hlboká práca. Forbes Slovensko, Editor) Slovensko*. Získáno z https://www.youtube.com/watch?v=KMrjYnJl_4s&t=949s&ab_channel=ForbesSlovensko
- Hroník, F. (5. 6. 2014). *E-learning forum 2014: vzdělávání v síti změn*. Získáno 29. 6. 2023
- Kohut, J. (14. 7. 2022). *7 tipů, jak se učit efektivně*. Získáno 29. 6. 2023 z <https://jakserychlenaucit.cz/jak-se-ucit-efektivne-vedecky-overeno/>
- Novotná, V. (24. 11. 2017). *Video 1: jak si zapamatovat 4x více již jednou naučené látky*. Získáno 29. 6. 2023 z <https://www.onlinejazyky.cz/clanky-video-1-jak-si-zapamatovat-4x-vice-jiz-jednou-naucene-latky.html>
- Reimannová, I. (2011). *Blended learning ve výuce obchodní angličtiny*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.
- Seznam. (21. 6. 2021). *Podcasty. Co to je a jak je poslouchat?* Získáno 1. 7. 2023 z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/podcasty-co-to-je-a-jak-je-poslouchat-156530>
- Všetulová, M. a kolektiv. (2007). *Příručka pro tutora*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Wikipedie. (nedatováno). *Webinář*. Získáno 1. 7. 2023 z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Webin%C3%A1%C5%99>

Vytvořeno v rámci projektu **Digitalizace studijních Agend, Nové Technologič, systémy a přístupy k výuce na UPCE**, reg. č. NPO_UPCE_MSMT-16591/2022.

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons BY 4.0. Pro zobrazení licenčních podmínek navštivte <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY